

MOŽNOSTI PODPORY ŽÁKŮ S NEDOSTATEČNOU ZNALOSTÍ VYUČOVACÍHO JAZYKA VE STŘEDNÍCH ŠKOLÁCH V ČR

Žáci s nedostatečnou znalostí češtiny – žáci s odlišným mateřským jazykem (žáci s OMJ) – jsou v průběhu středoškolského vzdělávání považováni za žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Vztahuje se na ně § 16 školského zákona a vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, ve znění pozdějších předpisů. V září 2021 MŠMT ve spolupráci s Národním pedagogickým institutem České republiky (NPI ČR) zveřejnilo Metodické doporučení pro poskytování služeb školských poradenských zařízení (ŠPZ) žákům s nedostatečnou znalostí vyučovacího jazyka (a z odlišného kulturního prostředí), viz <https://www.msmt.cz/file/56096/>. Doporučení by mělo usnadnit práci ŠPZ a rozšířit povědomí o tom, že již nyní mohou žáci středních škol s OMJ čerpat podporu. Níže je uvedeno shrnutí podpory formou nejčastějších dotazů.

Mají žáci středních škol s OMJ nárok na podporu dle § 16 a § 20 školského zákona?

Ano, tyto žáci mají nárok na podporu dle § 16 školského zákona. Pro čerpání této podpory v rámci podpůrných opatření 2. a 3. stupně je třeba návštěva ŠPZ. Pokud je žák nezletilý, musí ho doprovodit rodič/zákonný zástupce. § 20 (odst. 4) školského zákona stanoví podmínky úpravy jednotných přijímacích zkoušek a maturitních zkoušek. Bezplatná jazyková příprava podle § 20 (odst. 5 písm. a) se však vztahuje pouze na žáky plnící povinnou školní docházku v základním vzdělávání (žáky základních škol a příslušných ročníků víceletých gymnázií).

Co má ale dělat žák, jehož zákonný zástupce neumí česky tak, aby se domluvil ve ŠPZ?

NPI ČR nabízí bezplatné překladatelské a tlumočnické služby, které mohou střední školy využít při nastavování podpory a pro komunikaci jak s žáky s nedostatečnou znalostí vyučovacího jazyka, tak s jejich zákonnými zástupci. Tlumočnické služby jsou rovněž k dispozici ŠPZ pro vyšetření žáka za účelem stanovení potřeby a míry podpůrných opatření. Navíc jsou pro školy překládány výtahy ze školních řádů, informace pro žáky i rodiče apod. Více najdete na <https://cizinci.npi.cz/tlumoceni-a-preklady/>, zde jsou rovněž k dispozici již přeložené obecné dokumenty.

Kdy by měl žák navštívit ŠPZ?

Doporučujeme návštěvu ŠPZ co nejdříve, tj. na začátku studia, resp. před podáním přihlášky ke střednímu vzdělávání.

Upozorňujeme též na to, že podmínky pro konání maturitní zkoušky se upraví žákovi, pouze pokud z doporučení vyplývá, že znevýhodnění trvá déle než jeden rok (jedná se o znevýhodnění uvedená v příloze č. 2 vyhl. č. 177/2009 Sb.).

Jakou nejvyšší podporu v průběhu vzdělávání může žák získat?

Při opatřeních v rámci 3. stupně má žák nárok na výuku češtiny jako druhého jazyka tři hodiny za týden, nejvýše však 200 hodin, úpravu obsahu vzdělávání – individuální vzdělávací plán (IVP) a úpravu hodnocení. Dále může ŠPZ doporučit také podporu asistentem pedagoga, zejména pro žáky s diagnostikovaným zdravotním postižením (se závažnými poruchami chování, poruchami autistického spektra nebo souběžným postižením více vadami), případně prodloužení délky vzdělávání o jeden rok.

Lze pro doučování žáků s OMJ čerpat šablony?

Doučování pro tyto žáky bylo možno realizovat ze stávajících šablon. V následujícím programovém období se v Operačním programu Jan Amos Komenský (OPJAK) počítá s cílenou podporou žáků s OMJ.

Jakou podporu nabízí NPI ČR pro žáky s OMJ?

Kromě výše uvedených tlumočnických a překladatelských služeb NPI ČR poskytuje poradenství a metodické materiály z oblasti začleňování žáků s nedostatečnou znalostí vyučovacího jazyka, a to prostřednictvím sítě krajských koordinátorů, kontakty jsou k dispozici na webu <https://cizinci.npi.cz/kontakty/>.

Dále nabízí metodickou podporu k výuce češtiny jako druhého (cizího) jazyka. Více informací na webu <https://cizinci.npi.cz/metodiky/>.

Musí žák s OMJ pro přijetí do oborů vzdělání s maturitní zkouškou konat jednotnou přijímací zkoušku (JPZ)?

Všichni žáci s OMJ musejí konat JPZ z matematiky. Na prominutí JPZ z českého jazyka mají nárok pouze uchazeči, kteří získali předchozí vzdělání jen ve škole mimo území České republiky (§ 20 odst. 4 školského zákona). O prominutí zkoušky žádá ředitele střední školy sám žák (prostřednictvím zákonného zástupce) bez doporučení ŠPZ. Znalost jazyka, která je nezbytná pro vzdělávání v daném oboru vzdělání, se u těchto osob ověří rozhovorem ve škole v rámci přijímacího řízení.

Může mít žák s OMJ uzpůsobení podmínek u přijímacího řízení i v případě, že neměl přiznaná opatření v základní škole?

Ano, vydání doporučení ŠPZ k uzpůsobení podmínek přijímacího řízení není podmíněno předchozím poskytováním podpůrných opatření v základní škole. Lze navýšit čas k přijímacímu řízení, doporučit podporující osobu, překladové slovníky či samostatnou místnost. Veškeré úpravy jsou pak shodné pro písemný test z matematiky, českého jazyka, pokud jej uchazeč koná, i příp. školní přijímací zkoušku.

Může o nějaké úlevě u maturitní zkoušky rozhodnout pouze ředitel školy bez stanoviska ŠPZ?

Žáci, kteří se vzdělávali v předchozích osmi letech alespoň čtyři roky v zahraničí, mají možnost sami prostřednictvím přihlášky k maturitní zkoušce požádat ředitele školy o navýšení času a využívání překladového slovníku u zkoušek společné části z českého jazyka a literatury (ČJL) a matematiky. Navíc mohou využít Slovník spisovné češtiny u písemné práce z ČJL, a to podle vyhlášky č. 177/2009 Sb., o bližších podmínkách ukončování vzdělávání ve středních školách maturitní zkouškou, ve znění pozdějších předpisů.

Jaké úlevy může mít žák s OMJ u závěrečných zkoušek ve středních odborných školách?

Pokud měl žák přiznaná podpůrná opatření 2. nebo 3. stupně na základě ŠPZ v průběhu studia na střední škole, má také nárok na zohlednění této situace u závěrečných zkoušek na základě doporučení ŠPZ k závěrečné zkoušce. Konkrétní opatření k závěrečným zkouškám v souladu s doporučením ŠPZ navrhují řediteli školy učitelé, kteří žáka vzdělávali. Nejčastěji jde v těchto případech o prodloužení času na konání zkoušek, v odůvodněných případech pak o formální úpravu zadání.

Na co mají konkrétně žáci nárok v rámci podpůrných opatření ve střední škole?

Podpůrná opatření (PO) 1. stupně

PO 1. stupně nemají normovanou finanční náročnost a **škola je poskytuje bez doporučení ŠPZ**. Využívají se v případě, že žák je v osvojení češtiny jako druhého jazyka **na úrovni 3 (orientačně B1 podle SERRJ)**, ale akademický jazyk potřebný pro úspěšné zvládnání některých (např. odborných nebo naukových) předmětů mu stále činí potíže.

- **Opatření v rámci 1. stupně:**

Plán pedagogické podpory, pedagogická intervence, úpravy metod výuky a organizace vzdělávání, důraz na podporu jazykového rozvoje v rámci jednotlivých předmětů, vedení slovníků, zapojení výukových materiálů pro žáky s nedostatečnou znalostí vyučovacího jazyka do výuky.

Pedagogická intervence by měla být podle potřeby nejen na podporu školní přípravy, dovysvětlení a procvičování látky, ale i na podporu interpersonální komunikace, rozvoje sociálních vazeb a začlenění žáka do kolektivu třídy a školy, resp. školského zařízení, jakož i na otázky týkající se (dopadu) rozdílů mezi kulturními vzorci uplatňovanými v rodině a kultuře (resp. v kulturách etnických menšin) a ve většinové společnosti.

Podpůrná opatření 2. stupně

V rámci **2. stupně PO** je charakter speciálních vzdělávacích potřeb ovlivněn zejména odlišným kulturním prostředím nebo jinými životními podmínkami žáka, nedostatečnou znalostí vyučovacího jazyka (**žák je zpravidla na úrovni 2, orientačně A2 podle SERRJ**) a dalšími specifiky, která k zajištění jeho vzdělávacích potřeb vyžadují individuální přístup; lze přistoupit k **částečné úpravě obsahu vzdělávání spočívající v posílení výuky českého jazyka jako jazyka cizího (druhého)**.

- **Opatření v rámci 2. stupně:**

Výuka češtiny jako cizího (druhého) jazyka tři hodiny za týden, nejvýše však 120 hodin.

Úprava obsahu vzdělávání – IVP.

Úprava hodnocení.

Speciální učebnice a pomůcky (učebnice češtiny jako cizího / druhého jazyka).

Pro žáky s nedostatečnou znalostí vyučovacího jazyka a diagnostikovanými projevy poruch učení a koncentrace jedna hodina speciálně pedagogické péče.

Podpůrná opatření 3 stupně

Charakter speciálních vzdělávacích potřeb u **3. stupně PO** je dán odlišným kulturním prostředím a jinými životními podmínkami žáka, dále neznalostí vyučovacího jazyka (**žák je zpravidla na úrovni 0 nebo 1, orientačně A0/A1 podle SERRJ**), dalšími obtížemi, které mají významný dopad na kvalitu a průběh vzdělávání žáka.

Volba metod výuky by měla umožňovat cílené zaměření na podporu dovedností a kompetencí žáka, které umožní překonání bariér v jeho vzdělávání a zapojení do práce ve školní třídě a dále respektují specifika žáků, využívají kooperativní formy výuky, otevřené učení a individualizovaný přístup. Obsah vzdělávání se z hlediska žáků z kategorie jiných životních podmínek a odlišného kulturního prostředí soustředí na **posílení výuky českého jazyka jako jazyka druhého. Ve 3. stupni PO lze upravovat výstupy vzdělávání pouze pro žáky s lehkým mentálním postižením (LMP)**.

- **Opatření v rámci 3. stupně:**

Výuka češtiny jako druhého jazyka tři hodiny za týden, nejvýše však 200 hodin.

Úprava obsahu vzdělávání – IVP.

Úprava hodnocení.

Speciální učebnice a pomůcky (například výuka češtiny jako druhého jazyka).

Speciálně pedagogická péče pro žáky s diagnostikovanou poruchou učení.

Podpora asistentem pedagoga ve střední škole zejména pro žáky s diagnostikovaným závažným zdravotním postižením (se závažnými poruchami chování, PAS nebo více vadami).

Prodloužení délky vzdělávání o jeden rok.

MŠMT 2. 2. 2022